

Ὁ Γω. Μεταξᾶς Κυβερνήτης.

Μεταξᾶς

Τ Ο Π Ρ Ο Σ Ω Π Ι Κ Ο Τ Ο Υ
Η Μ Ε Ρ Ο Λ Ο Γ Ι Ο

1933-1941

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ 1940-1941

Ἐπιμέλεια: ΦΑΙΔΩΝ ΒΡΑΝΑΣ

Ι Κ Α Ρ Ο Σ
1960

ληνὶς θὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθήκον των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανῶσιν ἀντάξει τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς, τὸ Ἔθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος θὰ ἀγωνισθῆ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, τῆ 28 Ὀκτωβρίου 1940

Γ ε ὄ ρ γ ι ο ς Β'

Πρῶτον πολεμικὸν ἀνακοινωθὲν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου

28 Ὀκτωβρίου 1940

Αἱ Ἰταλικά στρατιωτικά δυνάμεις προσβάλλουν ἀπὸ τῆς 5.30' σήμερον τὰ ἡμέτερα τμήματα προκαλύψεως τῆς ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου.

Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους.

29 Ὀκτωβρίου, Τρίτη — 2α ἡμέρα

Τίποτε νεώτερον. Σύμπτυξις προφυλακῶν μας Ἡπείρου εἰς τὴν κυρίαν γραμμὴν μάχης. Πίεσις ἀριστερᾶς πτέρυγος — ὀπισθεν Καλαμά.— Ἐδῶ ἐργασία τακτοποιεῖται.— Ἐπίσης σπίτι.— Κανεὶς βομβαρδισμός.— Μὲ ἀνησυχεῖ ἡ ὑπερραϊσιδόξος Κοινὴ Γνώμη.

30 Ὀκτωβρίου, Τετάρτη — 3η ἡμέρα

Πρωτὶ συγκέντρωσις δημοσιογράφων. Τοὺς ἐκθέτω κατάστασιν πολιτικὴν, στρατιωτικὴν. Ἐκφράζω πίστιν μου τελικὴν νίκην. Ἀλλὰ προσθέτω περιπέτεια ἐν τῷ μεταξύ καὶ ἀτυχήματα. Λαὸς νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ ψευδεῖς ἐπιτυχίας. Χρειάζεται ψυχραιμία, ὑπομονή, καρτερία.— Βράδου παρακολούθησις στρατιωτικῆς καταστάσεως. Ἴσως ἀργότερα ἐγκατάλειψις Ἰωαννίνων πρὸς ἐξασφάλισιν συγκεντρώσεως.

Νανὰ καὶ παιδιὰ Καστρί, γιατί ἔχει καταφύγιον. Τὰ βλέπω κάθε μέρα. Ἀπόψε αἰσθάνομαι τὴν μελαγχολίαν τῆς στερήσεώς των.

Ἀνακοινώσεις τοῦ πρωθυπουργοῦ Ι. Μεταξᾶ πρὸς τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ ἀρχισυντάκτας τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1940

Κύριοι,

Ἐχω λογοκρισίαν καὶ ἡμπορῶ νὰ σᾶς ὑποχρεώσω νὰ γράφετε μόνον ὅ, τι θέλω. Αὐτὴν τὴν ὥραν ὅμως δὲν θέλω μόνον τὴν πέννα σας. Θέλω καὶ τὴν ψυχὴν σας. Γι' αὐτὸ σᾶς ἐκάλεσα σήμερα γιὰ νὰ σᾶς μιλήσω μὲ χαρτιά ἀνοιχτά. Θὰ σᾶς εἰπῶ τὰ πάντα. Θὰ σᾶς εἰπῶ ἀκόμη καὶ τὰ μεγάλα μου πολιτικά μυστικά. Θέλω νὰ ξέρετε καὶ σεῖς ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐθνικὴν μας περιπέτειαν ὥστε νὰ γράφετε, ὅχι συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὁδηγίας μου, ἀλλὰ ἐμπνεόμενοι εἰς τὴν προσωπικὴν σας πίστιν ἀπὸ τὴν γνώσιν τῶν πραγμάτων.

Σᾶς ἀπαγορεύω νὰ ἀνακοινώσητε σχετικὰ καὶ τὸ παραμικρὸν σ' ὅποιονδήποτε. Ἀπολύτως καὶ γιὰ οἰονδήποτε λόγον. Κάθε παράβασις αὐτῆς τῆς ἐντολῆς μου θὰ ἔχη διὰ τὸν ὑπεύθυνον—καὶ νὰ εἰσθε βέβαιοι ὅτι θὰ εὔρεθῃ ὁ ὑπεύθυνος—τάς συνε-

Ἡ ἐπιστράτευσις. Οἱ Ἕλληνες ἐπήγαιναν στὸν πόλεμο
αὐτὸν σὰν σὲ πανηγύρι.

Ὁ Ἴω. Μεταξῆς σὲ ἓνα στρατῶνα.

πείας τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχη σὲ πόλεμον ζωῆς ἢ θανάτου τοῦ Ἔθνους ἢ προδοσία ἑνὸς μεγάλου μυστικοῦ, ἔστω καὶ αὐτὸ ἂν ἔγινε ἀπὸ ἀφέλεια, καὶ χωρὶς τὴν παρμιερὴ κακὴ πρόθεσι. Φυσικὰ ἔχω τὸν λόγον σας.

Μὴ νομίζετε ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ ΟΧΙ πάρηκε ἔτσι σὲ μίαν στιγμὴν. Μὴ φαντασθῆτε ὅτι ἐμπήκαμε στὸν πόλεμον αἰφνιδιαστικά. Ἡ ὅτι δὲν ἔγινε πᾶν ὅ,τι ἐπετρέπετο καὶ μποροῦσε νὰ γίνῃ διὰ τὸν ἀποφύγουμε.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀλβανίας τὸ Πάσχα πέρυσι, τὸ πρᾶγμα ἄρχισε νὰ φαίνεται. Ἀπὸ τὸν περασμένο Μάϊο εἶπα καθαρὰ στὸν κ. Γκράτσι ὅτι ἂν προσεβαλλόμεθα εἰς τὰ ἔθνικα κυριαρχικά μας δικαιώματα, θὰ ἀνθιστάμεθα ἀντὶ πάσης θυσίας καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων μας.

Συγχρόνως ὁμοῦ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἀπὸ τὴν Βουδαπέστην, ἀπὸ τὰ Τίρανα, ἀπὸ παντοῦ, πληροφροῖαι ἀντίθετοι.

Εἰς τὰς 15 Αὐγούστου ἔγινε ὁ τορπιλισμὸς τῆς «Ἑλλης». Γνωρίζετε ὅτι ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν διεπιστώθη ὅτι τὸ ἐγκλημα ἦτο Ἰταλικόν. Ἐν τούτοις δὲν ἐπετρέψαμεν νὰ γνωσθῇ ὅτι εἴχομεν καὶ τὰς ὑλικὰς πλέον ἀποδείξεις περὶ τῆς ἐθνικότητος τοῦ ἐγκληματίου. Συγχρόνως ὁμοῦ διέταξα τὰ ἀντιτορπιλλικά τὰ ὁποῖα συνώδευσαν τὰ πλοῖα πού μετέφερον τοὺς προσκυνητὰς ἀπὸ τὴν Τῆνον μετὰ τὸ ἐγκλημα, ἂν προσβληθοῦν ἀπὸ ἀεροπλάνα ἢ ὀπωσδήποτε ἄλλως νὰ κάμουν ἀμέσως χρῆσιν τῶν ὀπλων.

Θὰ σᾶς ἀποκαλύψω τώρα, ὅτι τότε διέταξα νὰ βολιοδοσκοπηθῇ καταλλήλως τὸ Βερολίνον. Μοῦ διεμνηθῆ ἕκ μέρους τοῦ Χίτλερ ἡ σύστασις νὰ ἀποφύγω οἰονδήποτε μέτρον δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν πρόκλησις. Ἐκαμα τὸ πᾶν διὰ νὰ μὴ μποροῦν οἱ Ἰταλοὶ νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς δυνάμενοι νὰ ἔχουν ὄχι ἀφορμὰς καὶ λόγους, ἀλλ' οὔτε εὐλόγοφανεὲς παράπρονον ἕκ μέρους μας, ἂν καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ἀντελήφθην τί πράγματι ἐσήμαινε ἡ ὅλων ἀόριστος σύστασις τοῦ Βερολίνου. Σεῖς καλύτερον παντὸς ἄλλου γνωρίζετε ὅτι ἕκαμα τὸ πᾶν διὰ νὰ μὴ δώσωμεν ἀφορμὴν ἐμφανίσεως τῆς Ἰταλίας ὡς δυναμένης νὰ ἔχη οὔτε εὐλόγοφανεῖς καὶ ἀφορμὰς αἰτιάσεων. Λόγω τοῦ ἐπαγγέλματός σας ἔχετε παρακολουθήσει εἰς ὅλες τὰς λεπτομέρειας τὴν ἱστορίαν τῶν ἀτελειώτων Ἰταλικῶν προκλήσεων, δημοσιογραφικῶν καὶ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν ὑπομονὴν τὴν ὁποῖαν ἐτηρήσαμεν προσποιούμενοι ὅτι δὲν τίς καταλαβαίνουμε, περιοριζόμενοι μόνον εἰς δημοσιογραφικὰς ἀνασκευὰς τῶν Ἰταλικῶν ἐναντίον μας κατηγοριῶν.

Ὅμοιολογῶ ὅτι ἐμπρὸς εἰς τὴν φοβερὰν εὐθύνην τῆς ἀναμίξεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τέτοιον μάλιστα πόλεμον ἕκρινον πῶς καθῆκον μου ἦτο νὰ δῶ ἂν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προφυλάξω τὸν τόπον αὐτὸν ἔστω καὶ διὰ παντὸς τρόπου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐσυμβιβάζετο μὲ τὰ γενικώτερα συμφέροντα τοῦ Ἔθνους. Εἰς σχετικὰς βολιοδοσκοπήσεις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἀξονος μοῦ ἐδόθη νὰ ἐννοήσω σαφῶς ὅτι μόνη λύσις θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι μίαν ἐκουσίαν προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν «Νέαν Τάξιν». Προσχώρησις πού θὰ ἐγίνετο λίαν εὐχαρίστως δεκτὴ ἀπὸ τὸν Χίτλερ ὡς «ἔραστην τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος». Συγχρόνως ὁμοῦ ἐδόθη νὰ ἐννοήσω ὅτι ἡ ἔνταξις εἰς τὴν Νέαν Τάξιν προϋποθέτει προκαταρκτικὴν ἄρσιν ὅλων τῶν παλαιῶν διαφορῶν μὲ τοὺς γείτονάς μας, καὶ ναὶ μὲν αὐτὸ θὰ συνεπήγετο φυσικὰ θυσίας τινὰς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ αἱ θυσίαι θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθοῦν ἀπολύτως «ἀσήμαντοι» ἐμπρὸς εἰς τὰ «οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα» τὰ ὁποῖα θὰ εἶχε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ Νέα Τάξις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Φυσικὰ, μὲ πᾶσαν περίσκεψιν καὶ ἀνεπισημῶς, ἐπέδιωξα δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ κατατοπισθῶ συγκεκριμένως ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ θυσίαι αὐταὶ μὲ τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλάς θὰ ἔπρεπε νὰ πληρῶσῃ τὴν ἀτίμωσιν τῆς ἐξ ἰδίας θελήσεως προσφορᾶς τῆς νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τὴν Νέαν Τάξιν. Μὲ καταφανῆ προσ-

πάθειαν άποφυγής σαφούς καθορισμού, μου έδόθη να καταλάβω ότι ή προς τους Έλληνας στοργή του Χίτλερ ήτο ή έγγύησις ότι αί θυσίαι αύται περιωρίζοντο «εις τό ελάχιστον δυνατόν». Όταν επέμεινα να κατατοπισθώ πόσον, επί τέλους, θά μπορούσε να είναι αυτό τό «ελάχιστον», τελικώς μάς έδόθη να καταλάβωμεν, ότι τουτο συνίστατο εις μερικώς ίκανοποιησεις προς την Ιταλίαν δυτικώς μέχρι Πρεβεζής, ίσως και προς την Βουλγαρίαν ανατολικώς μέχρι Δεδεαγάτς.

Δηλαδή θά έπρεπε διά ν' άποφύγωμεν τον πόλεμον να γίνωμεν έθελονταί δουλοι και να πληρώσωμεν αυτήν την τιμήν με τό άπλωμα του δεξιού χεριού της Ελλάδος προς άκρωτηριασμόν από την Ιταλίαν, και του άριστερου από την Βουλγαρίαν.

Φυσικά δέν ήτο δύσκολον να προβλέψη κανείς ότι εις μίαν τοιαύτην περίπτωσηιν οί Άγγλοι θά έκοβαν και αυτοί τά πόδια της Ελλάδος. Και με τό δικαίόν των. Κυρίαρχοι πάντοτε της θαλάσσης δέν θά παρέλειπαν, υπερασπίζοντες πλέον τον έαυτόν των, έπειτα από μίαν τοιαύτην αυτοδούλωσιν της Ελλάδος εις τους έχθρούς των, να καταλάβουν την Κρήτην και τās άλλας νήσους μας τουλάχιστον. Τό συμπέρασμα αυτό δέν προέκυπτε μόνον από την πλέον άπλην λογικήν, αλλά και από ασφαλεις και βεβαίαις πληροφορίας εξ Αιγύπτου, καθ' ός ειχεν ήδη προμελετηθή και αντιμετωπισθή ή ένέργεια που θά έπρεπε να γίνει, ως φυσικόν επακόλουθον πάσης τυχόν έκουσίας ή άκουσίας συνεργασίας της Ελλάδος με τον Άξονα, εις τās Έλληνικās νήσους και προς παρεμπόδισιν έν (τοιαύτη) περιπτώσει της δυνατότητος διά τον Άξονα να τās χρησιμοποίηση.

Δέν δύναμαι άφ' έτέρου να μη παραδεχθώ ότι εις μίαν τοιαύτην περίπτωσηιν τό δικαίον δέν θά εύρίσκετο με τό μέρος της Κυβερνήσεως τών Αθηνών, και να μη άναγνωρίσω, ότι ένας λαός δικαίως θά έτάσσετο εναντίον της Κυβερνήσεως, ή όποία διά να τον προφυλάξη από τον πόλεμον θά τον κατεδίκαζε εις έθελουσίαν υποδούλωσιν μετ' έθνικου άκρωτηριασμού.

Αυτή ή δήθεν προφύλαξις θά ήτο διά την τύχην της εις τό μέλλον Έλληνικής φυλής πλέον ολεθρία και από τās χειροτέρας έστω συνεπείας όποιοιδήποτε πολέμου. Τό δικαίον λοιπόν δέν θά ήτο με τό μέρος της Κυβερνήσεως τών Αθηνών, έν ή τελευταία ενήργει κατά τās υποδείξεις του Βερολίνου, που άνέφερα. Τό δικαίον θά ήτο με τό μέρος του Έλληνικού Λαού, ό όποίος δικαίως θά κατεδίκαζεν αυτήν, και των Άγγλων οί όποιοι, υπερασπίζοντες την ύπαρξιν των, επίσης δικαίως θά έλάμβαναν τά μέτρα που έφέροντο έχοντες μελετήσει, εισακούοντες άλλωστε τās δικαίαις αιτιάσεις τών Έλλήνων, οίαι θά προέκυπτον έν καιρώ, αν έδίδετο ή εύλογος αυτή άφορμή.

Θά έδημιουργούντο έτσι όχι δύο, όπως τό 1916, αλλά τρεις αυτήν την φοράν Ελλάδες. Πρώτη θά ήτο ή «έπίσημος τών Αθηνών», ή όποία θά ειχε φθάσει εις την πόρωσιν και τό κατάντημα, διά να άποφύγη τον πόλεμον, να δεχθί να γίνει έθελουτής δούλος πληρώνουσα μάλιστα την τιμήν αυτήν και με την συγκατάθεσίς της να αυτοακρωτηριασθή τραγικώτατα, παραδίδουσα εις την δουλείαν πληθυσμούς άμιγώς Έλληνικούς και μάλιστα δύναμαι να είπω τους Έλληνικώτερους τών Έλληνικών τοιούτους. Δευτέρα θά ήτο ή πραγματική Ελλάς. Δηλαδή ή παμψηφία της κοινής γνώμης του Έθνους, τό όποίον ποτέ δέν θά άπεδέχετο την έκουσίαν του υποδούλωσιν πληρωνομένη μάλιστα με έθνικόν άκρωτηριασμόν άφόρητον και ίσοδυναμούσαν με την όριστικήν άτίμωσιν και μελλοντικήν βεβαίαν εκμηδένισιν του Έλληνισμού ως έννοίας και όντότητος, εκμηδένισιν πρώτον ήθικήν, και δεύτερον, έν συνεχεία της ήθικής και υλικήν. Τό Έθνος ούδέποτε θά συνεχώρει εις τον Βασιλέα και την Έθνικήν Κυβέρνησιν της 4ης Αυγούστου τοιαύτην πολιτικήν. Τρίτη, τέλος, θά προέκυπτε μία άκόμη Έλ-

λάς, ἡ Ἑλλάς τὴν ὁποίαν δὲν θὰ παρέλειπαν νὰ δημιουργήσουν, φυσικὰ μὲ τὴν ἐπικλησιν τοῦ δημοκρατισμοῦ, οἱ δημοκρατικοὶ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν κάλυψιν τοῦ βρεττανικοῦ στόλου εἰς τὰς νήσους Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας. Ἡ τρίτη Ἑλλάς, ἡ «δημοκρατική», θὰ εἶχε μὲ τὸ μέρος της ὄχι μόνον τὴν πρόθυμον ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔδιδε τὸ δικαίωμα νὰ καλύψῃ τὰς νήσους μας, καλυπτομένη καὶ ἡ ἴδια εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, ἀλλὰ θὰ εἶχε μὲ τὸ μέρος της καὶ τὸ Ἔθνικόν Δίκαιον. Ἡ ἠθικὴ τῆς δύναμις λοιπὸν θὰ ἀπερρόφα μοιραίως τὴν ἐπίσημον Ἑλλάδα, διότι θὰ διέθετεν ἡ τρίτη αὐτὴ Ἑλλάς τὴν ἀνεπιφύλακτον ἔγκρισιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἀνεπιστήμου, τῆς « Δευτέρας Ἑλλάδος », τῆς Ἐθνικῆς δημοσίας γνώμης ἐν τῇ παμπηφίᾳ τῆς.

Ἐξῆς, κύριοι, τὴν περίοδον τοῦ Ἐθνικοῦ Διχασμοῦ, ποῦ ἐδημιουργήθη τὸ 1916, ὅταν ἀπὸ τὴν κατάστασιν ἐκείνην προέκυψαν δύο Ἑλλάδες, ἡ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἡ τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸν κίνδυνον ἀπὸ μίαν διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος προκύπτουσαν συνετείαζ τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ὅπως ἡ διαίρεσις τοῦ 1916 προέκυψε συνετείαζ τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου, μίαν νέαν διαίρεσιν μάλιστα πολὺ τραγικωτέραν, διότι ὅπως τὴν ἐσκιαγράφησα δὲν θὰ ἦτο κἄν διχασμὸς ἀλλὰ τριχοτομισμὸς, τὸν κίνδυνον αὐτὸν θεωρῶ, κύριοι, διὰ τὸ Ἔθνος καὶ τὸ μέλλον του ἀσυγκρίτως χειρότερον ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἔστω καὶ αὐτὸν τὸν πόλεμον ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶναι δυνατὸν καὶ δουλωμένη νὰ βγῇ προσωρινῶς ἡ Ἑλλάς. Λέγω, προσωρινῶς, διότι πιστεύω ἀκράδαντα, ὅτι τελικῶς ἡ νίκη θὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος μας.

Γιατὶ οἱ Γερμανοὶ δὲν θὰ νικήσουν. Δὲν μποροῦν νὰ νικήσουν. Ὑπάρχουν πολλὰ ἐμπόδια.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἀποφασισμένη νὰ μὴ προκαλέσῃ μὲν μὲ κανένα τρόπο κανένα, ἀλλὰ καὶ μὲ κανένα τρόπο νὰ μὴν ὑποκύψῃ. Πρὸ παντὸς εἶναι ἀποφασισμένη νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ ἐδάφη της, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ πέσῃ. Ἥδη δὲ ἡ ἀπόφασίς της αὐτὴ καὶ ἡ πολιτικὴ της αὐτὴ, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἀπρόκλητα προσεβλήθη, χάρισαν εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν Λαόν μας τὸ πλέον ἀνεκτίμητον τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸ μεγαλύτερον στοιχείον τῆς δυνάμεώς του.

Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἔδωσεν εἰς τὸν Λαὸν τὴν ἀπόλυτην ψυχικὴ καὶ πανεθνικὴ ἑνωσί του.

Σήμερα ὅμως ἐπὶ πλέον ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἄλλοι παράγοντες ποῦ προδικάζουν τὴν τελικὴν μας νίκη. Ἡ Τουρκία δὲν εἶναι ὅπως τὸ 1916 σύμμαχος τῶν Γερμανῶν, εἶναι σύμμαχος τῶν Ἀγγλῶν. Ἡ Βουλγαρία βέβαια ἐνεδρεῖ καὶ τώρα ὅπως καὶ τότε, ἀλλὰ ἐν πάσῃ περιπτώσει, αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, τοῦλάχιστον πρὸς τὸ παρόν, δὲν τολμά. Ὁ καιρὸς ὅμως δὲν δουλεύει διὰ τὸν Ἀξονα. Δουλεύει γιὰ τοὺς ἀντιπάλους του. Τέλος, διὰ τὴν Γερμανίαν ἡ νίκη θὰ ἦτο ἐν πάσῃ περιπτώσει δυνατὴ μόνον μὲ κοσμοκρατορίαν.

Ἄλλ' ἡ κοσμοκρατορία διὰ τὴν Γερμανίαν κατέστη ὀριστικὰ ἀδύνατος στὴν Δουγκέρκη. Ὁ πόλεμος διὰ τὸν Ἀξονα ἔχει χαθῆ ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ Ἀγγλία διεκήρυξε : « Θὰ πολεμήσωμεν ἔστω καὶ μόνον εἰς τὸ νησί μας καὶ πέραν τῶν θαλασσῶν, θὰ πολεμήσωμεν μέχρι τῆς νίκης ».

Ἄλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι δὲν πολεμοῦμεν μόνον διὰ τὴν νίκην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν δόξαν.

Δὲν ξέρω ἂν κανεὶς ἀντιβενιζελικὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι πάντοτε καὶ ἀδιάλλακτος.

(—Εἶμαι ἐγώ, κύριε Πρόεδρε, ἀπήντησεν εἰς ἀπὸ τοὺς συναδέλφους ποῦ παρίσταντο, γνωστότατος παλαιάμαχος, πάντοτε ἀσυμφιλίωτος καὶ ἀδιάλλακτος ἀνεκάθεν ἀρθρογράφος τοῦ «ἀντιβενιζελικοῦ στρατοπέδου»)¹.

1. Ὁ Νικ. Κρανωτάκης.

Λοιπὸν ἀκοῦστε γιὰ τὰ συνεννοηθῶμε. Ἐγώ, κύριοι, ὅπως ἐπαρκῶς σᾶς ἐξήγησα, ἐτήρησα μέχρι σήμερον τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, δηλαδή τὴν πολιτικὴν τῆς αὐστηρᾶς οὐδετερότητας. Ἐκανα τὸ πᾶν διὰ τὰ κρατήσω τὴν Ἑλλάδα μακρὰν τῆς συγκρούσεως τῶν μεγάλων κολοσσῶν.

Ἦδη, μετὰ τὴν ἀδικὸν ἐπίθεσιν τῆς Ἰταλίας, ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποῖαν ἀκολουθῶ εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ ἀειμνήστου Βενιζέλου. Διότι εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ συνταυτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν τύχην τῆς Δυνάμεως, διὰ τὴν ὁποῖαν ἡ θάλασσα εἶναι ἀνεκαθεν ὅπως εἶναι καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅχι τὸ ἐμπόδιον ποῦ χωρίζει ἀλλὰ ἡ ὑγρὰ λεωφόρος ποῦ συνδέει. Βέβαια εἰς τὴν ἱστορίαν μας τὴν νεωτέραν δὲν εἶχαμε μόνον εὐγνωμοσύνης λόγους καὶ ἀφορμὰς διὰ τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας ἄλλως τε ἡ μεταπολεμικὴ πολιτικὴ τῶν τελευταίων ἰδίως ἐτῶν εἶναι πολιτικὴ μεγίστων καὶ ἱστορικῶν Ἀγγλικῶν εὐθυνῶν. Ἀλλὰ τὰς εὐθύναις τῆς τὰς ἀποδίδει ἡ Ἀγγλία σήμερον μετὰ τὴν ὑπερήφανον ἀποφασιστικότητά λαοῦ μεγάλου, σώζοντος τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἀγγλία εἶναι ἡ φυσικὴ φίλη καὶ ἐπανελημμένως ἐδείχθη προστάτρια, ἐνίοτε δὲ ἡ μόνη προστάτρια. Ἡ νίκη θὰ εἶναι καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ τὰ εἶναι δική της. Θὰ εἶναι νίκη τοῦ Ἀγγλοσαξονικοῦ κόσμου, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ἡ Γερμανία, ἀφοῦ ἕως τώρα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι καταδικασμένη νὰ συντριβῆ. Διότι ἀπὸ τώρα καὶ πλέον ὁ ὀρίζων δὲν πρέπει νὰ θεωρηταί διὰ τὸν Ἄξονα ἀνεφελος οὔτε πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἡ Ἀνατολή εἶναι πάντοτε μυστηριώδης. Πάντοτε ἦτο, ἀλλὰ σήμερον ὑπὲρ ποτὲ εἶναι γεμάτη ἀπρόοπτα καὶ μυστήρια. Τελικῶς λοιπὸν θὰ νικήσωμεν. Καὶ θέλω, φεύγοντας ἀπὸ τὴν αἴθουσαν αὐτὴν, νὰ πάρετε μαζί σας ὅλην τὴν δική μου ἀπόλυτη βεβαιότητα ὅτι θὰ νικήσωμεν. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ σᾶς ἐπαναλάβω ὅτι ἐπισημότερον διεκήρυξα ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν: Ἡ Ἑλλάς δὲν πολεμᾷ διὰ τὴν νίκην. Πολεμᾷ διὰ τὴν Δόξαν. Καὶ διὰ τὴν τιμὴν της. Ἐχει ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν της νὰ μείνῃ ἀξία τῆς ἱστορίας της.

Ἡ Ἰταλία εἶναι μεγάλη δύναμις, ὅταν δὲ προχθὲς ἔγινεν ἡ πρώτη ἀεροπορικὴ ἐπιδρομή, ὁμολογῶ ὅτι με ἐκπληξιν ἤκουσα, εἰς σχετικὴν ἐρώτησίν μου, τὴν ἀπάντησιν ὅτι τὰ ἐπιδραμόντα ἀεροπλάνα ἦσαν μόνον Ἰταλικά. Αὐτὸ φθάνει νὰ σᾶς δώσῃ νὰ καταλάβετε με ποιῆς ἰδέες μπῆκα στὸν πόλεμο.

Ἀλλὰ ὑπάρχουν στιγμὲς κατὰ τις ὁποῖες ἕνας λαὸς ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ μείνῃ μεγάλος, νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ πολεμήσῃ ἔστω καὶ χωρὶς καμιάν ἐλπίδα νίκης. Μόνον διότι π ρ ε π ε ι. Γνωρίζω ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῆ ἄλλο τι αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Διότι εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀπερίσπαστος εἰς τὴν φυσικὴν εὐθυκρισίαν καὶ ὑπερηφάνειαν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐδόθη εὐκαιρία νὰ θολωθῆ ἡ κρίσις του δι' ἀγοραίων θορύβων καὶ παραπλανητικῶν ἐκστρατειῶν. Ἐκάμαμε ὅτι ἦτο δυνατόν, διὰ τὰ μὴ ἔχωμεν τὸ παραμικρὸν ἀδικον. Καὶ θὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἰδίαν τακτικὴν μέχρι τέλους. Σᾶς ἔχω στὸ τραπέζι μερικὰ ἔγγραφα. Εἶναι ὅλαι αἱ ἀποδείξεις τῆς Ἰταλικῆς ἐνέδρας, ἐκ προμελέτης. Ὅταν τελειώσω, μπορεῖτε νὰ τὰ δῆτε. Περιττὸν νὰ πάρετε σημειώσεις. Συντομώτατα θὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὴν Λευκὴν Βίβλον, ἡ ὁποία διέταξα νὰ ἐκδοθῆ τὸ ταχύτερον.

Δὲν σᾶς κρύβω, κύριοι, ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολη. Μᾶς περιμένουν μάλιστα δοκιμασίαι μεγάλαι. Διὰ τὰ μὴ δώσω εὐκαιρίαν πρὸς τὴν ἐπιζητούμενην διὰ παντὸς τρόπον ἀφορμὴν κατασυκοφαντήσεώς μας, εὐρέθην ὑποχρεωμένους νὰ πάρω μίαν ἀπόφασιν ἐξόχως σοβαράν. Νὰ μὴ κάνω τὴν ἐπιστράτευσιν, ὅταν πρὸ καιροῦ τὴν ἐζήτησε καὶ ἐξακολουθήσῃ ἐπανελημμένως νὰ μοῦ τὴν ζητᾷ τὸ Ἐπιτελεῖον.

Ὁ Ἰταλικὸς ὄγκος λοιπὸν εὐρήκεν ἀπέναντί του δυνάμεις πολὺ ἀσθενεῖς, τούλάχιστον διὰ τὴν κρούσιν τῶν πρώτων ἡμερῶν. Ὁ ρόλος σας εἶναι σήμερον μεγάλος

καὶ ἐπισημότητος. Μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν γίνῃ. Διότι ἄλλως εἶναι ἀδύνατον νὰ φανῆτε ἄξιοι τοῦ λαοῦ σας καὶ τοῦ καθήκοντός σας, τὸ ὁποῖον εἶναι νὰ συντηρήσετε τὴν ἱερὴ φλόγα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, νὰ βοηθήσετε τὸν μαχόμενον στρατόν, νὰ ὑπάρξῃτε συνεργάται τῆς Κυβερνήσεως, ὅ,τι καὶ ἂν αἰσθάνεσθε δι' αὐτήν. Πρέπει νὰ πιστεύσητε σεῖς γιὰ νὰ μπορέσητε νὰ μεταδώσητε τὴν πίστιν εἰς τὸ κοινόν σας, μολοντί αὐτὴν τὴν φορὰν ἔχομεν ὄλοι μας νὰ πάρωμεν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἀπὸ τὸ ἀπερίγραφτον θάρρος του, καὶ ὄχι νὰ τοῦ δώσωμεν.

Θέλω ἀκόμη νὰ σᾶς εἶπω κάτι. Ζέρω μὲ βεβαιότητα ὅτι ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν δοκιμασίαν ἢ Ἑλλάς θὰ ὑποφέρῃ. Ζέρω ὁμως ἐπίσης μὲ βεβαιότητα ὅτι τελικῶς θὰ ἐξέλθῃ ὄχι μόνον ἔνδοξος, ἀλλὰ καὶ μεγαλύτερη. Θὰ προσέξατε τὸ τηλεγράφημα τοῦ κ. Τσώρτσιλ τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη σήμερον εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἀνακοινωθέν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Λοιπὸν ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς τονίσω τοῦτο: Ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ δὲν βλέπουν γραπτὴν τὴν ἐπιβεβαίωσιν ἀγράφου συμφωνίας διὰ τὰ Δωδεκάνησα, δὲν ξέρουσι νὰ διαβάζουν μέσα ἀπὸ τὶς γραμμές. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Τὰ Δωδεκάνησα προδικάζουν...»

31 Ὀκτωβρίου, Πέμπτη — 4ῃ ἡμέρα

Ἐλπίδες.— Ἀλλὰ ἂν ἡ προχώρησις εἰς Ἡπειρον εἶναι ταχεῖα; Τότε Ἰωάννινα! — Σφίγγεται ἡ ψυχὴ μου.— Σικηνὴ πάλι μὲ τὴν Λουλοῦ. Ἦθελε νὰ ἀπαλλάξῃ ὠρισμένα πρόσωπα τῆς Νεολαίας. Τὰ εἶχε ἀνάγκη ἢ Νεολαία. Ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνει, δὲν καταλαβαίνει! Καὶ ὁμως τὴν ἀγαπῶ τόσο πολὺ! Πῶς ὑποφέρω.— Ζήτημα Κοτζιᾶ. Διαψεύσεις του.— Ἄλλο μὲ Μαυρουδῆ — διὰ νὰ ἀφήσῃ τοὺς Γερμανοὺς προπαγανδιστὰς νὰ φύγουν ἀπὸ τώρα! Ἐγκαίρως. Αἰσθάνομαι ὅτι μὲ μισεῖ. Ἀλλὰ δὲν τολμᾶ.

1. Μὲ τὰ ἀποσιωπητικὰ αὐτὰ τελειώνει τὸ ἀποστενογραφημένον κείμενον ποῦ βρέθηκε στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἰ. Μεταξᾶ.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦ Τσώρτσιλ, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Ἰ. Μεταξᾶς, εἶναι τὸ ἐξῆς:

A. E. Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννην Μεταξᾶν

28. 10. 1940

Ἡ Ἰταλία εὔρε τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἐκφοβισμοῦ ἀνωφελεῖς ἐναντι τοῦ ἡρέμου θάρρους σας. Κατέφυγεν ἐπομένως εἰς ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Πατρίδος σας, ἀναζητοῦσα εἰς ἀστηρίκτους κατηγορίας δικαιολογίαν τῆς αἰσχρᾶς τῆς ἐπιθέσεως.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, ὑπὸ τὴν ἀξίαν ἐμπιστοσύνης ἡγεσίαν σας, ἀντιμετώπισε τοὺς κινδύνους καὶ τὰς προκλήσεις τῶν τελευταίων μηνῶν, κατέκτησε τὸν θαυμασμόν τοῦ Βρετανικοῦ Λαοῦ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ αὐταὶ ἀρεταὶ θὰ ἐνισχύσουν τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν τῆς δοκιμασίας.

Θὰ σᾶς παράσχωμεν ὅλην τὴν δυνατὴν βοήθειαν μαχόμενοι ἐναντίον κοινοῦ ἐχθροῦ καὶ θὰ μοιρασθῶμεν τὴν κοινὴν Νίκην.

Οὐτὶςτων Τσώρτσιλ